Trumps seger inger oro

Styresmannens tal vid högtidsdagen den 12 november 2016 av Mikael Odenberg

FÖR EXAKT 220 år sedan – den 12 november 1796 – samlade den blott 24-årige armékaptenen Gustav Wilhelm Tibell, tidigare lärare vid Krigsakademien på Karlberg, ett 40-tal av sina tidigare officers- och lärarkollegor till ett möte och bildade Svenska krigsmannasällskapet. Tibell kom sedermera att stiga i rang till generallöjtnant. Han adlades 1805 och antog namnet af Tibell. Det var samma år som Konung Gustav IV Adolf *”täcktes benåda sällskapet med namn af Dess Krigs Vettenskaps Akademie”*.

Akademiens styresman Mikael Odenberg. Foto: Cia Liljeton Exray

Varmt välkomna till Kungl Krigsvetenskapsakademiens 220:e högtidssammankomst. Nu vet ni varför ni är här!

Om man idag tittar i All Kunskaps Moder, d v s Wikipedia, så kan man läsa att Napoleon Bonaparte var akademiens första utländska ledamot. Så var dock inte fallet.

Däremot invaldes Napoleons brorson i akademien 1851. Det var han som gick under namnet Napoleon III och som – trots att han inte satte några större avtryck i världshistorien – lyckades med bedriften att hinna vara både president och kejsare i Frankrike.

Tanken att samtidigt vilja vara kejsare och president för oss brutalt över till nutid.

För tre dagar sedan fick USA en president som även vill vara kejsare. Ett nytt blad vändes i historien och det är ett blad som i högsta grad är oskrivet. Vad en Trump-administration i Washington kommer att innebära är det ingen som vet. Vi får vänta och se. Det är dock lite illavarslande att flertalet framtidsoptimister – och det gäller även många av de amerikaner som röstade på Trump – grundar denna sin optimism på att den nye presidenten inte kommer att göra det som han gick till val på att göra.

Valutslaget i USA tog de flesta bedömare med överraskning. När jag besökte Washington DC i våras fanns det knappast någon där som ansåg det möjligt att Trump skulle komma att väljas. Så skedde dock,

men själva fenomenet är inte unikt amerikanskt.

Över hela Europa – i Sverige, Norge, Danmark, Tyskland, Frankrike, Österrike, Holland, Schweiz, Grekland och med Brexit i Storbritannien – för att bara ta några exempel, har vi sett stora framgångar som byggt på samma grundstenar som Trumps. I svensk debatt fokuserar vi ofta på inslaget av främlingsfientlighet men det viktigaste är utanförskapet; många människors upplevelse att de inte är sedda av det ”etablissemang” som anses styra och ställa. Deras förlorade framtidstro och känsla av att vara offer på globaliseringens och migrationsströmmarnas altare.

Främlingsfientligheten finns där förvisso i flertalet länder men är inte huvudsaken. Receptet är snarare:

- Ett mått främlingsfientlighet
- Två mått protektionism
- Tre mått populism d v s enkla lösningar på komplicerade problem och sammanhang, och
- Fyra mått förakt för etablissemanget.

I USA har inte minst det republikanska partiet under många år dissat de federala institutionerna, det s k ”träsket” d v s eliten i Washington. Kunskaper i sak och politisk erfarenhet hånas och föraktas. Därtill har Donald Trump under sin valkampanj tagit den demagogiska högerpopulismen, allmänna oförsonligheten, sexismen och de rena förolämpningarna till nya höjder.

Aldrig har vi tidigare i ett stort demokratiskt land sett en valkampanj där det främsta slagordet är att man ska bura in sin motståndare. Lek bara med tanken att Anna Kinberg Batra i varje anförande, i varje uttalande och i varje politisk debatt skulle kalla sin huvudmotståndare för ”skurken Löfven”.

USA är idag ett djupt splittrat land. Det hade varit likadant om Hillary Clinton vunnit. Splittringen kommer under lång tid att påverka USA som ledande världsnation. Och det är idag väldigt svårt att se hur de såren ska kunna helas.

Paradoxalt nog kommer valet av Donald Trump till USA:s 45:e president sannolikt att betyda mer för Europa och världen än för USA. Presidentens makt över inrikespolitiken är begränsad. Där är det delstaterna och kongressen snarare än presidenten som är de viktiga beslutsfattarna. Men på utrikespolitikens område är presidenten desto viktigare och detta förhållande är ägnat att inge oro. När USA nu av allt att döma vill vända sig inåt så kommer det att påverka världen.

Trump har sagt sig vilja säga upp såväl klimatavtalet från Paris som kärnavtalet med Iran och de stora amerikanska handelsavtalen med Latinamerika, Asien och Europa. Höga skyddstullar ska införas mot Kina och andra länder som påstås ”stjäla” de amerikanska jobben. Det är argument som går hem i det amerikanska rostbältet men som hotar tillväxten. I allra värsta fall kan vi stå inför ett globalt handelskrig med oöverstigliga följder för världsekonomin.

På säkerhetspolitikens område är förutsägbarhet särskilt viktigt. Osäkerhet är per definition farligt. Här är det särskilt oroande med en president som uppenbarligen har mycket diffusa begrepp om världen utanför USA och som dessutom föraktar diplomater och diplomati som arbetsmetod.

Trumps respekt för internationell rätt har också visat sig vara något ”begränsad”. Han skulle t ex inte tveka att beordra waterboarding och använda andra tortyrmetoder som strider mot folkrätten och skulle utgöra krigsförbrytelser. Ändamålet helgar ju medlen. Det är förmodligen därför Donald Trump uttryckt vissa sympatier för Saddam

Hussein (He was a really bad guy. But you know what he did well? He kills terrorists), för Kim Jong Un ("He is the boss ... It's incredible. He wiped out the uncle. He wiped out this one, that one. I mean, this guy doesn't play games") eller om massakern på Himmelska fridens torg 1989 (That shows you the power of strength).

Under valkampanjen har presidentkandidaten utsått tvivel om USA under hans ledning kommer att stå upp för den för Europas säkerhet så viktiga transatlantiska länken. USA:s förpliktelser enligt Atlantpakten har i några av hans uttalanden reducerats till en närmast kameral fråga.

I mars 2014 invaderade Ryssland Krim och bröt loss halvön från grannlandet Ukraina. Därmed bröt Ryssland mot folkrätten, FN-stadgan och ingångna mellanstatliga avtal. Det var inte bara en helt exempelös kränkning av ett fredligt grannlands territoriella integritet. Det var en av efterkrigstidens mest allvarliga händelser, eftersom den rubbade hela den europeiska säkerhetsordningen.

Sedan dess har Ryssland gått vidare och hotat industriregionerna i östra Ukraina. Vi har nu haft ett lågintensivt krig pågående i 2 ½ år, inte mer än 180 mil bort från denna börssal. Över tid gör sig tillvänjningsfaktorn alltmer påmind. En tendens att acceptera de faktiska förhållandena smyger sig sakta in. Sanktionerna mot Ryssland börjar ifrågasättas. Ska vi inte i stället försöka "normalisera" förbindelserna?

Missförstå mig rätt. Ryssland är ett stort och viktigt land i vår närhet. Vi vill ha goda förbindelser med Ryssland. Men vägen till goda förbindelser kan aldrig gå över acceptans av brott mot internationell rätt. All heder åt den svenska regeringen, som har varit så välgörande tydlig på den punkten.

Här kommer återigen oron för utvecklingen under en Trump-administration in. Trump har i otydliga ordalag uttryckt beundran för Vladimir Putin, återigen på temat att han är en stark man som vet vad han vill. När nyheten om Trumps valseger kom reste sig också ledamöterna i den ryska duman för en stående ovation.

I Moskva finns Sergej Markov. Han är inte en officiell talesman för den ryska staten, utan en politisk analytiker. Han tillhör eliten och är en av Vladimir Putins hundratals "personliga förtroendemän". Markov har tidigare skapat svarta rubriker bl a när han hotade Europa med ett tredje världskrig p g a vår "russofobi".

Jag citerade Markov i mitt anförande vid högtidssammankomsten för två år sedan. Då hade han just konstaterat att Lettland och Estland har all anledning att vara rädda. *"Om det blir ett stort krig är det möjligt att det inte blir något kvar av de här länderna"*. Häromdagen uttalade Markov enligt DN att Trumps seger bevisar att Ryssland har rätt och att det amerikanska folket stödjer Putins politik. Och han fortsatte om post Krim-sanktionerna med att säga att *"kongressen driver dem fortfarande, så USA kommer inte att avskaffa dem. Men med Trump är det mer sannolikt att USA slutar pressa Europa. Och med EU kan vi komma överens. Det kan betyda en möjlighet att EU avskaffar sanktionerna."*

Vårt försvar av efterkrigstidens säkerhetsordning har byggt på enighet inom EU och mellan EU och USA. Om den enigheten skulle komma att brytas till följd av det amerikanska presidentvalet kan det få långtgående följder. En av dem blir att Sveriges säkerhetspolitiska läge försämras ytterligare.

Det är detta som Sverige nu har att förhålla sig till.

Under de senaste femton åren har huvuddragen i den svenska försvars- och säkerhetspolitiken formats under bred politisk enighet. En förändring av det svenska försvarets utformning var otvivelaktigt nödvändig, men

politiken svek sitt uppdrag och därmed det svenska folket. Den eviga freden efter murens fall och slutet på Europas delning diskonterades i förtid. I den delen visade sig politiken vara grundad på en grav felbedömning. För det ansvarar en räcka av regeringar inklusive den jag själv ingick i.

Vi befinner oss nu i en situation där vi inte nöjaktigt kan hävda vår territoriella integritet.

Vi kan inte fylla den stabiliserande roll i Östersjöområdet som faktiskt är vårt ansvar som viktig strandstat. Vi kommer inte att kunna försvara Gotland, för att nämna det geografiska område som ofta brukar nämnas som kritiskt, vid en konflikt i Östersjöområdet.

Vi kan inte leva upp till vår egen försvarsdoktrin, den svenska solidaritetsförklaringen. Den uttrycker förhoppningen att omvärlden vid behov ska komma till vår undsättning men vi kan idag inte dokumentera någon som helst trovärdig förmåga att vi skulle kunna ingripa till stöd för våra grannländer.

Försvarsmakten har förband som håller hög klass. Men numerären är för liten, förmågebredden otillräcklig och uthålligheten alltför begränsad.

Kungl. Krigsvetenskapsakademien försöker nu lyfta blicken och se bortom horisonten. Med generöst bistånd från Marianne och Marcus Wallenbergs stiftelse bedriver vi under hedersledamoten Rosenius ledning det ambitiösa och fleråriga projektet ”Det framtida slagfältet – Krigsvetenskap i 21:a århundradet”.

Vi lever i en mycket snabbt föränderlig tid. Vilka konsekvenser får det på lite längre sikt för Sveriges försvar i vidaste mening; säkerhetspolitiskt, försvarspolitiskt, militärt och civilt? Hur ska på lång sikt vårt säkerhetskoncept se ut? Det är några av de frågor som vi söker analysera och besvara inom ramen för projektet KV21.

På kort sikt handlar dock vår stora uppgift om att åter bygga upp en tillräcklig militär tröskelförmåga och kapacitet för att skydda befolkningen och viktiga samhällsfunktioner i skymningslägen samt att kunna möta bl a cyberhot och desinformationskampanjer.

Det är en gigantisk uppgift och det kommer att ta mycket lång tid att lösa den. När jag tittar tillbaka häpnar jag över hur mycket som vi lyckades kasta ut med badvattnet. Det gäller inte bara det militära försvaret. Alla civilförsvars- eller totalförsvarsfunktioner har också effektivt monterats ned. Tänk om svensk statsförvaltning hade visat den graden av effektivitet på andra samhällsområden.

Den fempartiuppgörelse om försvaret som träffades i april 2015 var ett steg i rätt riktning och innebar i någon mening ett trendbrott. Men uppgörelsen är redan passerad av verkligheten och svarar inte längre i tillräckligt hög grad mot Sveriges omvärldssituation.

Därför är det dags att åter sätta igång och göra det jobb som så gruvligt har misskötts under gångna år. Det här handlar om den statliga kärnuppgift som gjorde att vi en gång i historien skaffade oss en regering och en riksdag. Så nu är det hög tid; gör om och gör rätt!

Författaren är generaldirektör, f d försvarsminister och KKrVA:s styresman.